

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

พัฒนาการ เรื่องความ เชื่อและแนวคิด เกี่ยวกับ เรื่องโลกและจักรวาล ใน พุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์กันมาอย่างค่อเนื่องทั้ง ฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จาก หลักฐานต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดง เรื่องโลกและจักรวาลไว้ในพระสูตรต่าง ๆ คือ ทรงกล่าวถึงความเป็นมาของโลกและกำเนิดมนุษย์ไว้ในอัครกัณฐสูตร ที่ขนิภาย ปาฎิกวรรค¹ ทรงกล่าวถึงลักษณะการตั้งอยู่ของโลกและการไหวของแผ่นดินไว้ใน มหาปรินิพพานสูตร ที่ขนิภาย มหาวรรค² ทรงกล่าวถึงสมัยที่มีดวงอาทิตย์ 7 ดวง ไว้ในสัตตสุริยสูตร อังคุดครนิกาย สัตตคกนิบาต³ ทรงกล่าวถึงภูเขา 7 ลูกไว้ใน เนมิราชชาดก พุทธกนิภาย⁴ เป็นต้น

ต่อมานักปราชญ์ทางด้านศาสนาได้แต่งคัมภีร์มิลินทปัญหาขึ้น ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ กล่าวถึงการถามปัญหาของพระยามิลินท์กับพระนาคเสน เถระ คัมภีร์เล่มนี้ได้กล่าวถึง

¹ ที.ปา. 11/56-65/92-104.

² ที.ขหา. 10/98/126.

³ อง. สดตค. 23/62-64/102.

⁴ พ.ชา. 28/591/220.

เรื่องโลกและปรโลกอยู่หลายตอน เช่น ปรวิธรรฐารกပ္พโท สตุคโม -ปัญหาว่าด้วย
 ลมรอนน้ำ น้ำรอนแผ่นดิน⁵ พรหมโลกกสมุรินครပ္พโท -ปัญหาว่าด้วยพรหมโลกกับ
 เมืองกัสมิระ⁶ ปรโลกคตปีลิตาทิวนคคตပ္พโท -ปัญหาว่าด้วยสัตว์ที่ตายไปสู่ปรโลก
 มีพรรณสี่สัน เขี้ยวเหลือง เป็นต้น⁷ และ โลกเณ นคฺคิกาวပ္พโท -ปัญหาว่าด้วยสัตว์
 ขุกชนิดที่มีอยู่ในโลก สิ่งใดเล่าที่ไม่มีในโลก⁸

หลังจากนั้น พระพุทธโฆษาจารย์ได้แต่งคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถา
 พระวินัยขันธ์ ได้กล่าวถึงโลกไว้ในบทอธิบายพระชุตตตฺถ บทว่า "โลกวิฑู" โดย
 กล่าวถึงโลก 3 คือ สังขารโลก สัตวโลก และโอกาสโลก กล่าวถึงสัณฐาน
 ของโลก จักรวาล ภูเขาสัตตบริวัตน์ พระจันทร์ และนรกภูมิ⁹ และได้กล่าวถึง
 แผ่นดินว่ามีวันดินที่มีรสโอชาอยู่ใต้พื้น เบื้องล่างของแผ่นดินไว้ในมหาโมคคัลลานสีหนาทกถา¹⁰
 ในขณะที่เดียวกันท่านได้กล่าวถึง เรื่องโลก 3 สัณฐานของโลก จักรวาล ภูเขา และทวีป
 ทั้ง 4 ไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค แก้อรรถบทว่า "โลกวิฑู" ไว้ใน ฉอนุสสตินิเทศ พุทธานุสสติ

⁵ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มิลินทปัญญา (กรุงเทพฯ: หามิชฺศุภผล, 2466),
 หน้า 93.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 337.

⁹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ปรสมมฺนคปาสาทิกา ปรโม ภาโต (กรุงเทพฯ:
 มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515), หน้า 123-127.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 209-210.

วิสุทธิมรรค¹¹

สมัยต่อมา พุทธศาสนาได้แพร่หลายไปในที่ต่าง ๆ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 พระมหินทเถระนำพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ในประเทศลังกา¹² ความคิดและความเชื่อเรื่องโลกและจักรวาลได้รับการถ่ายทอดมาพร้อมกับคำสอนในพระพุทธศาสนา นักปราชญ์ทางศาสนาได้สืบทอดคำสอนเหล่านั้นมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของการทรงจำและแต่งเป็นหนังสือ จนถึงพุทธศตวรรษที่ 10 ความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาลได้มีการขยายเพิ่มเติมมากขึ้นในรูปแบบของอรรถกถา ซึ่งเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นอธิบายความหมายของคำและข้อความในพระไตรปิฎก¹³ เช่น สมังคลวิภาลินี มีข้อความบางส่วนอธิบายความหมายของคำและข้อความในอัครคัมภีร์สุตตร¹⁴ มโนรถปฐวี มีข้อความส่วนหนึ่งอธิบายความหมายของคำและข้อความในลัทธิสุริยสุตตร¹⁵

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศพม่า¹⁶

¹¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรค นาม ปกรณวิเสสส ปฐโม ภาค (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2512), หน้า 261-266.

¹² Wilhem Geiger, The Mahāvamsa (London : Luzac & Company Ltd., 1964), p. 89.

¹³ สุภาพรณ ฌ บางช้าง, ประวัติวัฒนธรรมคติบาฮีสในอินเดียและลังกา (กรุงเทพฯ: สกตโสภาการพิมพ์, 2526), หน้า 271.

¹⁴ ส.วิ. 3/66.

¹⁵ มโน.ป. 3/224.

¹⁶ พระเทพเวที, พระพุทธศาสนาในเอเชีย (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531), หน้า 142-143.

ทำให้แนวความคิด เรื่องโลกและจักรวาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้รับการถ่ายทอดสู่พม่า ปรากฏว่าชาวพม่าได้ให้ความสนใจ เรื่องนี้อย่างมาก และได้ขยายแนวความคิดเรื่องโลกและจักรวาลออกไปอย่างกว้างขวางยิ่งกว่าในพระไตรปิฎกและอรรถกถา นักปราชญ์ชาวพม่าได้แต่งวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีขยายความรู้และแนวความคิดเรื่องโลกและจักรวาลให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เช่น พระสิริสมันตภักทบัณฑิต แต่งเรื่อง โลกูปปัตติ เมื่อ พ.ศ. 1716-1753¹⁷ พระอุดมมังคลาจารย์ แต่งเรื่อง จันทสุริยคติที่ปณี เมื่อ พ.ศ. 1885 - 1894¹⁸ พระสังฆราช เมธังกรเถระ แต่งเรื่อง โลกัปปทีปกสาร เมื่อพุทธศตวรรษที่ 19¹⁹ เป็นต้น

ในประเทศไทย ชาวไทยได้ให้ความสนใจในวรรณกรรมโลกศาสตร์มานานแล้วอย่างน้อยตั้งแต่สมัยสุโขทัย หลักฐานที่สำคัญคือวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาไทยชื่อ "ไตรภูมิพระร่วง" หรือ "เดญมิถา" ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไทได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1888²⁰ ต่อมาพระสิริมังคลาจารย์ พระภิกษุชาวล้านนาไทย นักปราชญ์

¹⁷ สมพงษ์ ปรีชาจินดาภูมิ, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องโลกูปปัตติ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 30.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

¹⁹ พระสังฆราช เมธังกร, โลกัปปทีปกสาร (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, 2529), หน้า 1-3. หอสมุดแห่งชาติจัดพิมพ์เผยแพร่

²⁰ พระยาสิทธิ, ไตรภูมิพระร่วง (กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2526), หน้า 1-3.

ทางศาสนาผู้มีความรู้ความสามารถทางภาษาบาลีได้แต่งคัมภีร์โลกศาสตร์ภาษาบาลีชื่อ จักรกาททีปนี เมื่อ พ.ศ. 2036²¹ และในสมัยรัตนโกสินทร์ พระยาธรรมปรีชา¹ (แก้ว) ได้แต่งวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาไทยชื่อ ไตรภูมิโลกวินิจลยภถา²² เป็นต้น

วรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีที่นักปราชญ์ทางพุทธศาสนา เถรวาท ได้แต่งอธิบาย ความคิดและความเชื่อเรื่องโลกศาสตร์อันสืบเนื่องมาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถานั้น ถือว่าเป็นผลิตผลทางปัญญาหรือเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันทรงค่ายิ่ง เป็นสาระที่ควรศึกษาค้นคว้า อย่างพิถีพิถัน เพราะเหตุนี้ เพื่อสืบทอดสมบัติทางวัฒนธรรม และเผยแพร่ความคิด ความเชื่อเรื่องโลกศาสตร์ที่มีเหตุมีผลต่อไป คัมภีร์โลกศาสตร์ภาษาบาลีเท่าที่ค้นพบรายชื่อจากบัญชีรายชื่อ คัมภีร์ภาษาโบราณที่หอสมุดแห่งชาติจัดทำไว้มี 11 เรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. โลกบัญญัติ เนื้อเรื่องกล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกและบัญญัติไว้ว่าเกิดขึ้นเพราะอะไร ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่แต่ง ปัจจุบันนี้ ศาสตราจารย์ นาวาอากาศเอก(พิเศษ) แย้ม ประทีปทอง ได้จัดทำคำแปลเป็นภาษาไทยและหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว

2. จคคทีปนี เนื้อเรื่องกล่าวถึงมนุษย์ เทวโลก สัตว์ดิรัจฉาน นรกและเปรต ผู้แต่งชื่อ ชาร์มิกา สุนฺติ (Dhārmikā Subhūti) เป็นชื่อนานาันทา ไม่ปรากฏปีที่แต่ง ปรากฏค้นฉบับเก็บไว้ที่ห้องสมุดอินเดีย ออฟฟิศ ลอนดอน ประเทศอังกฤษ²³

²¹ พระสิริมังคลาจารย์, จักรกาททีปนี (กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2523), หน้า 1.

²² พระยาธรรมปรีชา(แก้ว), ไตรภูมิโลกวินิจลยภถา (กรุงเทพฯ: อรุณ, 2520), หน้า 1-5.

²³ สมพงษ์ ปรีชาจินตาวุฒิ, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกบัญญัติ", หน้า 36.

ไม่ปรากฏต้นฉบับที่หอสมุดแห่งชาติ

3. มหาภิเนศวรรย์โลกสัจธรรมปฐกัณฑ์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงความพินาศของโลก
กำเนิดโลก และลักษณะของโลกตามที่กล่าวในสัจธรรมสุริยสูตรและอัครกัณฑ์สุริยสูตร ไม่ปรากฏ
ชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

4. อรุณชาติสูตร เนื้อเรื่องกล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติ
จนถึง เสด็จประทับที่เมืองอรุณชาติ การเสด็จพรหมโลกของพระพุทธเจ้ากับพระอภิกุ และ
ลักษณะของจักรวาล ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง กวี แสงมณี ผู้ศึกษาคัมภีร์สันนิษฐานว่า
แต่งในสมัยของพระเจ้าอาทิจจราช ประมาณ พ.ศ. 1590-1670²⁴

5. โลกูปนิบัติ เนื้อเรื่องกล่าวถึงความหมายของโลก ความเสื่อมของโลก
กำเนิดโลกในความหมายของสังขารโลก สัตว์โลก และโอกาสโลก พระสิริสมันต์ภทท์ภักดี
พระภิกษุชาวพม่า เป็นผู้แต่ง เมื่อ พ.ศ. 1716-1753²⁵

6. จันทสุริยคติที่ปณี เนื้อเรื่องกล่าวถึงทิศทางโคจรของดาวนักษัตร
ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ พระอุดมมัยคณาจารย์ พระภิกษุชาวพม่า เป็นผู้แต่ง
ไม่ปรากฏปีแต่งที่แน่นอน สันนิษฐานจากสำนวนภาษาคาดว่าแต่งระหว่าง พ.ศ.
1885-1894²⁶

²⁴ กวี แสงมณี, "อรุณชาติสูตร : การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2523), หน้า 4-5.

²⁵ สมพงษ์ ปรียาจินดาวิจิตร, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง โลกูปนิบัติ",
หน้า 27-30.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

7. โลกัปปทีปกसार เนื้อเรื่องกล่าวถึงโอกาสโลกคือจักรวาล การเกิด และการสลายตัวของโลกและจักรวาล พระสังฆราชเมธังกรเถระ ชาวพม่า เป็นผู้แต่ง เมื่อพุทธศตวรรษที่ 19²⁷

8. โลกทีปนี เนื้อเรื่องกล่าวถึงเรื่องโลก การโคจรของดวงจันทร์และ ดวงอาทิตย์ การหมุนเวียนของจักรวาลในท้องฟ้า พระสังฆราชปดุงี ชาวพม่า เป็นผู้แต่ง ไม่ปรากฏปีที่แต่ง

9. โอกาสโลกทีปนี เนื้อเรื่องกล่าวถึงเรื่องโอกาสโลก ซึ่งเป็นภูมิอาศัยอยู่ ของสัตว์ พระสังฆราชปดุงี ชาวพม่าเป็นผู้แต่ง ในสมัยพระเจ้าทาโคมินทญา แห่ง เมืองอังวะ ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1907-1910²⁸

10. จักกวาทีปนี เนื้อเรื่องกล่าวถึงเรื่องจักรวาลและสรรพสิ่งที่อยู่ในจักรวาล เช่น อุเขา แหล่งน้ำ ทวีป เป็นต้น พระสิริยังคณาจารย์ ชาวล้านนาไทยเป็น ผู้แต่งเมื่อ พ.ศ. 2063²⁹

²⁷ เกษียงศักดิ์ ไทยอุรุพันธ์, "โลกัปปทีปกसारปริเฉทที่ 1, 2 : การตรวจชำระ และการศึกษาเชิงวิเคราะห์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 12.

²⁸ สมพงษ์ ปรีชาจินดาภูมิ, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกุบบัณฑิต", หน้า 33.

²⁹ สดุดย จังกาจิตต์, "จักกวาทีปนี กัณฑ์ที่ 1, 2, 3" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 6.

11. โลกสันนิษฐานไตรศรคนคัณฐี เนื้อเรื่องกล่าวอธิบายหัวข้อมาติกาที่ตั้งไว้ทั้งหมด 14 มาติกา คือ เรื่องอสงไขย เรื่องกัป เรื่องกัปพินาศ เรื่องการเกิดและการเสื่อมสลายของกัป เรื่องดวงอาทิตย์ 7 ดวง และเรื่องจักรวาล เรื่องภูเขาลีเนรุ เรื่องทวีปใหญ่ทั้ง 4 เรื่องภูเขาคิมพานต์ เรื่องทางโคจรของพระจันทร์และพระอาทิตย์ เรื่องสัตว์ชนิดต่าง ๆ เรื่องนรก และเรื่องเปรตวิสัย ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง และสมัยที่แต่ง แต่สันนิษฐานจากสำนวนภาษาว่าน่าจะแต่งในประเทศไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23

วรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีทั้ง 11 เรื่องที่กล่าวมานี้ ได้มีผู้นำมาศึกษาแล้ว 6 เรื่อง คือ

1. โลกบัญญัติ เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของบาทหลวงเออเยน เดนิส์ ชาวฝรั่งเศส เสนอต่อมหาวิทยาลัยปารีส เมื่อ พ.ศ. 2518
2. ฉคตีที่ปณี เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของศาสตราจารย์ปอล มุส ชาวฝรั่งเศส เสนอต่อมหาวิทยาลัยปารีส เมื่อ พ.ศ. 2481³⁰
3. อรุณาศูคร เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบัณฑิตของ กวี แสงมณี เสนอต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2523
4. โลกูปัตติ เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบัณฑิต ของสมพงษ์ ปรีชาจินดาภูมิ เสนอต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2528
5. โลกูปที่ปกสาร เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบัณฑิตที่เสนอต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผู้ศึกษาเชิงวิเคราะห์ หลายคน คือ เกียรติศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ ศึกษาปริญญาดุษฎี 1-3 เมื่อ พ.ศ. 2522, กวีจิต วัชรพล ศึกษาปริญญาดุษฎี 5 เมื่อ พ.ศ. 2523, ประเพียร อุ่นผาง ศึกษาปริญญาดุษฎี 6 เมื่อ พ.ศ. 2523, ปรีทัศน์ ศรีรัตนาลัย ศึกษาปริญญาดุษฎี 3-4 เมื่อ พ.ศ. 2524, สุชาติ บุญชัย ศึกษาปริญญาดุษฎี 7 เมื่อ พ.ศ. 2525 และ ประเสริฐ ใจกล้า ศึกษาปริญญาดุษฎี 8 เมื่อ พ.ศ. 2527
6. จักกวาฬที่ปณี เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทบัณฑิตที่เสนอต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผู้ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลายคน คือ สดุมณ จังภาจิตร ศึกษาบัณฑิต 1-2-3 เมื่อ พ.ศ. 2520, วรศักดิ์ ศรีบุญ ศึกษาบัณฑิต 4 เมื่อ พ.ศ. 2523, บาลี พุทธรักษา

³⁰สมพงษ์ ปรีชาจินดาภูมิ, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกูปัตติ", หน้า 36.

ศึกษากณฑ์ที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2523 และนพพร เกล้าดี ศึกษากณฑ์ที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2523

วรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีที่เหลืออีก 5 เรื่อง ยังไม่มีผู้ศึกษาคือ

1. มหากัปปโลกสังฆฐานบัญญัติ
2. จันทสุริยคติทีปนี
3. โลกทีปนี
4. โอกาสโลกทีปนี
5. โลกสังฆฐานโชตรตนคัณฐี

เมื่อพิจารณาวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีทั้ง 5 เรื่องนี้แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า วรรณกรรมโลกศาสตร์เรื่อง โลกสังฆฐานโชตรตนคัณฐี เป็นวรรณกรรมที่น่าสนใจนำมาศึกษาเชิงวิเคราะห์ เพราะเหตุผล 2 ประการ คือ

1. วรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีเรื่องโลกสังฆฐานโชตรตนคัณฐี เป็นวรรณกรรมประเภทคัณฐีเพียงเรื่องเดียว น่าจะมีกลวิธีในการแต่งแตกต่างจากคัมภีร์โลกศาสตร์เรื่องอื่น ๆ จึงเห็นสมควรที่จะศึกษาถึงรูปแบบและกลวิธีในการเสนอเนื้อหาว่าแตกต่างจากคัมภีร์โลกศาสตร์เรื่องอื่นอย่างไร

2. วรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีเรื่องโลกสังฆฐานโชตรตนคัณฐี น่าจะเป็นผลงานที่แต่งในไทย เพราะจากการศึกษาสำนวนภาษาในเบื้องต้นและเหตุผลหลายอย่างที่ทำให้เชื่อเช่นนั้น จึงควรศึกษาหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ทราบแน่ชัด อันจะเป็นการเผยแพร่ ขยายความรู้ ความคิด และความเชื่อเรื่องโลกศาสตร์ที่เป็นผลงานของคนไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องโลกสังฆฐานโชตรตนคัณฐีนี้ ยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน มีเพียงอ้างอิงคัมภีร์นี้ในสมัยหลังว่า แต่งในสมัยใด มีต้นฉบับอยู่ที่ไหนบ้าง ดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง กล่าวถึงคัมภีร์นี้ไว้ในบทความเรื่อง "วรรณกรรมโลกศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท" ว่า

. . . มีต้นฉบับใบลานจารด้วยอักษรขอมอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ ถึง 25 ฉบับ แต่ละฉบับมีความยาวประมาณ 5 ผูก มีอยู่ที่หอสมุดพระมณฑลเศียรธรรมอีก 1 ฉบับ และมีฉบับที่ปริวรรตจากอักษรขอมเป็นอักษรไทยแล้วที่ศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา วัดสระเกศ แต่ยังมีได้มีการตรวจสอบชำระและจัดทำคำแปล ในเรื่องประวัติการแต่ง นอกได้แต่เพียงว่า แต่งก่อนคัมภีร์จันทสุริยคติที่ปณี เพราะได้รับการอ้างอิง ณ ที่นั้น แต่ใครจะเป็นผู้แต่ง แต่งเมื่อใด ต้องศึกษาหารายละเอียดกันต่อไป³¹

ต่อมา รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง ได้ศึกษาวิจัยถึงวิวัฒนาการงานเขียนที่เป็นภาษามาลีในประเทศไทย ประเภทวิเคราะหธรรมในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงคัมภีร์โลกสัตฐาน ไชตรคนคัณฐีนี้ว่า

. . . สามารถกล่าวได้อย่างแน่ชัดว่า คัมภีร์โลกสัตฐาน-ไชตรคนคัณฐีนี้ เป็นคัมภีร์โลกศาสตร์อีกเรื่องหนึ่งที่แต่งในประเทศไทย เพราะว่ามี การคัดข้อความจากคัมภีร์จังกวาพหิปปี ซึ่งพระสิริมังคลาจารย์รจนา เมื่อ พ.ศ. 2053 . . . คัมภีร์โลกสัตฐาน ไชตรคนคัณฐีนี้ไม่เป็นที่รู้จักกันในประเทศลังกา และพม่า ต้นฉบับของคัมภีร์มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย เท่าที่ตรวจสอบได้มี 21 ฉบับ ฉบับที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดมีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ ระบุชื่อผู้จารและปีที่จารไว้ชัดเจนในตอนท้ายของผูกว่า พระมหาปุณณจันทร์ เป็นผู้จาร เมื่อ พ.ศ. 2290 จากหลักฐานการมีข้อความจากคัมภีร์จังกวาพหิปปี และการระบุปีที่จารของต้นฉบับคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดที่พบ ทำให้กำหนดระยะเวลาการแต่งคัมภีร์นี้ได้ว่า จะต้องแต่งในประเทศไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³¹ สุภาพรณ ฌ บางช้าง, "วรรณกรรมโลกศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท" (เอกสารประกอบการประชุม เชิงวิชาการ ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8 กันยายน 2527), หน้า 10.

2063-2290³²

สมพงษ์ ปรีชาจินดาวุฒิ ได้กล่าวถึงคัมภีร์นี้ไว้ในปริยญาณพนธมหาบัณฑิต
เรื่อง "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกอุปบัติ" ว่า

โลกสัจฐานโชตรตนคัมภีร์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงความเจริญ
ของโลกและความเสื่อมของโลก ไม่ปรากฏผู้แต่งและ
สถานที่แต่ง ในประวัติวรรณคดีบาฬีอินเดีย ลังกาและหม่า
ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ . . . เนื่องจากคัมภีร์นี้ไม่มีอ้างอิง
ในวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีเรื่องอื่น ๆ ประกอบกับ
ค้นฉบับส่วนมากจารในสมัยรัตนโกสินทร์ จึงเชื่อว่าน่าจะ
เป็นผลงานใหม่ อาจจะเป็นผลงานที่แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้นก็ได้³³

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบชำระคัมภีร์โลกสัจฐานโชตรตนคัมภีร์แล้วแปลเป็นภาษาไทย
2. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ในด้านประวัติคัมภีร์ ประวัติผู้แต่ง รูปแบบ เนื้อหา
ที่มา จุดมุ่งหมาย และลักษณะภาษาบาลีที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสัจฐานโชตรตนคัมภีร์

³² สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, "วิวัฒนาการงานเขียนที่เป็นภาษาบาลีในประเทศไทย:
ประเภทวิเคราะห์ธรรมในพระสุตตันตปิฎก" (กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 485-486.

³³ สมพงษ์ ปรีชาจินดาวุฒิ, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกอุปบัติ",
หน้า 35.

ขอบเขตในการวิจัย

คัมภีร์โลกสัตถฐานไตรตรนคัมภีร์ที่นำมาศึกษาเชิงวิเคราะห์นี้มีต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ รวม 20 ฉบับ และที่ศูนย์การศึกษาคันคว้าทางพระพุทธศาสนามูลนิธิภูมิพลโลกิย วัดสระเกศ ซึ่งปริวรรตเป็นอักษรไทยอีก 1 ฉบับ รวมเป็น 21 ฉบับ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบชำระคัมภีร์โลกสัตถฐานไตรตรนคัมภีร์ทั้ง 21 ฉบับแล้ว ได้คัดเลือกเอามาศึกษาวิเคราะห์เพียง 13 ฉบับ ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มได้ 2 กลุ่ม

1. กลุ่มปรากฏปีที่สร้างมี 3 ฉบับคือ
 - 1.1 ฉบับทองหีบ หมายเลข 5483, 10117, 10652
 - 1.2 ฉบับทองหีบ หมายเลข 4698
 - 1.3 ฉบับทองหีบ หมายเลข 4599 *
2. กลุ่มไม่ปรากฏปีที่สร้าง มี 10 ฉบับคือ
 - 2.1 ฉบับทองหีบ หมายเลข 4057
 - 2.2 ฉบับรดน้ำเอก หมายเลข 6762
 - 2.3 ฉบับล่องชาด หมายเลข 4565
 - 2.4 ฉบับล่องชาด หมายเลข 4566
 - 2.5 ฉบับล่องชาด หมายเลข 4598
 - 2.6 ฉบับล่องชาด หมายเลข 4605
 - 2.7 ฉบับล่องชาด หมายเลข 6093
 - 2.8 ฉบับล่องชาด หมายเลข 4574
 - 2.9 ฉบับล่องชาด หมายเลข 4597
 - 2.10 ฉบับล่องชาด ที่ศูนย์ศึกษาคันคว้าทางพระพุทธศาสนามูลนิธิภูมิพลโลกิยจัดปริวรรตเป็นอักษรไทย ไม่มีหมายเลข **

* ุรายละเอียดของคัมภีร์เหล่านี้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หน้า 15-17.

** ุรายละเอียดของคัมภีร์เหล่านี้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หน้า 18-22.

ที่เลือกเอาคัมภีร์ทั้ง 13 ฉบับดังกล่าวแล้วมาศึกษานั้น เพราะเห็นว่าคัมภีร์ทั้ง 13 ฉบับนี้ ปรากฏปีที่จาร 3 ฉบับ ไม่ปรากฏปีที่จาร 10 ฉบับ คัมภีร์ทั้ง 13 ฉบับนี้มี เนื้อหาสมบูรณ์ 11 ฉบับ เนื้อหาไม่สมบูรณ์ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1.1 และ 1.2

ส่วนคัมภีร์ที่เหลืออีก 8 ฉบับ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบดูแล้ว เห็นว่าเนื้อหาไม่สมบูรณ์ และคัดลอกมาจากต้นฉบับ 13 ฉบับดังกล่าวข้างต้น และไม่พบข้อแตกต่างอันใด จึงไม่นำ มาศึกษา

เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบชำระคัมภีร์ทั้ง 13 ฉบับอย่างละเอียดแล้ว ได้จัดทำ คำแปล เป็นภาษาไทยที่สมบูรณ์แล้วศึกษาเชิงวิเคราะห์ถึงประวัติคัมภีร์และประวัติผู้แต่ง รูปแบบ เนื้อหา ที่มา จุดมุ่งหมายและลักษณะภาษาบาลีที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสัตถฐาน- ไชตรคนคัมภีร์นี้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมต้นฉบับคัมภีร์โลกสัตถฐาน ไชตรคนคัมภีร์
2. ตรวจสอบชำระคัมภีร์โลกสัตถฐาน ไชตรคนคัมภีร์ให้ถูกต้อง
3. แปลคัมภีร์โลกสัตถฐาน ไชตรคนคัมภีร์ที่ตรวจสอบชำระแล้ว เป็นภาษาไทย
4. ศึกษาเชิงวิเคราะห์ประวัติคัมภีร์ ประวัติผู้แต่ง เนื้อหา ที่มา จุดมุ่งหมาย

และลักษณะภาษาบาลีที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสัตถฐาน ไชตรคนคัมภีร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้คัมภีร์โลกสัตถฐาน ไชตรคนคัมภีร์ที่ตรวจสอบชำระอย่างถูกต้อง
2. ได้คำแปลคัมภีร์โลกสัตถฐาน ไชตรคนคัมภีร์เป็นภาษาไทยที่สมบูรณ์
3. ได้ทราบประวัติคัมภีร์ ประวัติผู้แต่ง รูปแบบ เนื้อหา ที่มา

ลักษณะภาษาบาลีที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสัตถฐาน ไชตรคนคัมภีร์

การสืบค้นค้นฉบับ

การสืบค้นค้นฉบับคัมภีร์โลกสันฐานไตรตรนคัณฐี ได้สืบค้นตามแบบตาม
แหล่งที่เก็บคัมภีร์ ดังนี้

1. หอสมุดแห่งชาติ พบต้นฉบับคัมภีร์โลกสันฐานไตรตรนคัณฐีจำนวน 20 ฉบับ
ทุกฉบับจารด้วยอักษรขอม ภาษามาลี
2. ศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ วัดสระเกษ
กรุงเทพมหานคร พบต้นฉบับคัมภีร์โลกสันฐานไตรตรนคัณฐี 1 ฉบับ จารด้วยอักษรขอม
ภาษามาลี ซึ่งได้ปริวรรตเป็นอักษรไทย ภาษามาลี เก็บไว้ที่มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ และ
ที่ห้องศาสนา หอสมุดแห่งชาติ
3. ต่างจังหวัดได้ค้นคว้าตามแหล่งต่าง ๆ ดังนี้
 - 3.1 ภาคเหนือ ได้ตรวจสอบจากบัญชีรายชื่อคัมภีร์ใบลาน จังหวัดลำปาง
(งานสำรวจ ปี 2523 - 2524) และรายชื่อหนังสือโบราณคณา : เอกสารไมโครฟิล์ม
(งานสำรวจปี 2521-2529) โครงการวิจัยคัมภีร์ใบลานในภาคเหนือ งานวิจัยลานนา
ศึกษา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่ปรากฏชื่อคัมภีร์โลกสันฐานไตรตรนคัณฐี
 - 3.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ตรวจสอบจากบัญชีรายชื่อคัมภีร์ใบลาน
ของศูนย์วัฒนธรรมอีสาน วิทยาลัยครูมหาสารคาม ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม และตามวัดต่าง ๆ เช่น วัดมหาชัย วัดอภิสิทธิ์ เป็นต้น
ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ที่เก็บรวบรวมคัมภีร์ใบลานเอาไว้ ไม่ปรากฏชื่อคัมภีร์โลกสันฐานไตรตรนคัณฐี
 - 3.3 ภาคใต้ ได้ตรวจสอบรายชื่อคัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ ใน
ภาคใต้ ซึ่งหอสมุดแห่งชาติจัดทำไว้ ไม่ปรากฏชื่อคัมภีร์โลกสันฐานไตรตรนคัณฐี
 - 3.4 ภาคกลาง ได้ตรวจสอบรายชื่อคัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ
ในภาคกลาง ซึ่งวัดบวรนิเวศวิหารและหอสมุดแห่งชาติจัดทำไว้ ไม่ปรากฏชื่อคัมภีร์
โลกสันฐานไตรตรนคัณฐี

ลักษณะต้น ฉบับที่สำรวจพบ

คัมภีร์โลกสิद्धฐาน ไชตรตนคัณฐีที่สืบค้นพบที่หอสมุดแห่งชาติทั้ง 20 ฉบับนั้น

มีลักษณะดังนี้คือ

1. ฉบับทองทิพย์* ไม้ประกับธรรมดา หมายเลข 5483, 10117 และ 10652 คัมภีร์ทั้ง 3 หมายเลขนี้ เป็นฉบับเดียวกัน แต่หอสมุดแห่งชาติจัดไว้ 3 หมายเลข เนื้อหาไม่สมบูรณ์ มีอยู่ 3 ผูก คือ ผูกที่ 1, 2 และ 5 ผูกที่ 3 และ 4 สูญหายไป เจ้าหน้าที่จัดเก็บแยกกันไว้ดังนี้

คัมภีร์หมายเลข 5483 เก็บไว้ที่ตู้ 173 ชั้น 6/1 ค.

จำนวน 1 ผูก คือ ผูกที่ 1 จาร 37 ใบลาน เนื้อหาจบปริเฉทที่ 1 ใบลานประณีต ตัวอักษรจารสวยงามชัดเจน เก็บไว้เป็นเอกเทศ

คัมภีร์หมายเลข 10117 เก็บไว้ที่ตู้ 101 ค. จำนวน 1 ผูก คือ ผูกที่ 2 จาร 25 ใบลาน เนื้อหาจบปริเฉทที่ 2 ใบลานประณีต ตัวอักษรจารสวยงามชัดเจน เก็บรวมไว้กับคัมภีร์ อภินายกสุตตะ โสฬสกี สิวชัยชาดก มหาสุบินโสฬสชาดก พินทาทิกขุณิพพาน อฏฐสาธินิปาตี สารัตถทีปนิวินยฎีกา และ พุทธโฆสสุตตะ

* ดู สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 8 หน้า 4939.

"ฉบับทองทิพย์ หมายถึงคัมภีร์บาลีที่มีขั้นตอนการทำดังนี้ คือหลังจากจารอักษรลงในใบลานแล้ว ลงรักน้ำให้ทั่ว ทิ้งไว้ให้แห้งสนิทแล้วขัดรักอีก เมื่อขัดรักดีแล้ว ก่อนจะปิดทองก็ลงรักน้ำอีกครั้ง ครั้นแห้งพอดีแล้วก็เอาทองคำเปลวขนาดใหญ่มาปิดลงบนพื้นรักทั้งสองด้าน คือทั้งหัวและท้าย เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะเก็บฉบับทองทิพย์ ถ้าเป็นฉบับหลวงนิยมทำเฉพาะในรัชกาลที่ 5 ถ้าเป็นฉบับราษฎรนิยมทำกันตั้งแต่รัชกาลที่ 1"

คัมภีร์หมายเลข 10652 เก็บไว้ที่ตู้ 99 ชั้น 2/ซ จำนวน 1 ผูก
คือผูกที่ 5 จาร 41 ใบลาน เนื้อหาจบปริเฉทที่ 5 ใบลานประณีต ตัวอักษรจาร
สวยงามชัดเจนดี เก็บรวมไว้กับคัมภีร์สหทานานิสงสะ วรบุษชาดก คาถามจรสวาหิตี
อนาคตวิชัยโพธิสัตตะ วิบุรชาดก ชินวิหารชาดก และพิมพ์านิทพาน

คัมภีร์ทั้ง 3 หมายเลขนี้บอกชื่อผู้จารและปีที่จารไว้ตรงกันทั้ง 3 ฉบับ ผู้จาร
ได้จารไว้ที่หน้าสุดท้ายของแต่ละผูกว่า "มหาปุณณุตเถโร ลีขิโต ฯ พุทธศักราชล่วงแล้ว
ได้ 2290 พระวัสสา กับ 9 เดือน 2 วัน จึงเขียนสำเร็จในปีเถาะ นพศก มี
อธิกมาส เขียนที่วัดหนองหัว แขวงเมืองเพชรบุรี วันอาทิตย์ เดือนยี่ แรม 2 ค่ำ
สร้างไว้ในพระพุทธศาสนา ขอเป็นปัจจัยแก่พระนิพพานและสัตว์ผู้ตกตวยาน อิมินา อภุช-
ลีขิตปุณณเณม ยตุล ภเว ชาโตสมิ มหาปุณฺเฑ โย ปิฎกธโร มหาสโร มจรสโร
หุรหุสสิโส มหาโกโค รูปสมุปนฺโน อโรโค ฯ"

จากหลักฐานดังกล่าวนี้ บ่งบอกได้ว่าคัมภีร์โลกสันฐานไตรศรคนคณฺฐฉบับนี้เป็นฉบับ
ที่เก่าแก่ที่สุด เพราะปีที่จารคือปี พ.ศ. 2290 นั้น ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งทรงครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2275-2301³⁴ ในสมัยนี้บ้านเมือง
สงบสุข ปราศจากศึกสงครามมาหลายปี จัดเป็นยุคฟื้นฟูบ้านเมืองอีกยุคหนึ่ง ความเจริญ
ต่าง ๆ ยังเกิดขึ้น ด้านอักษรศาสตร์ก็เจริญมาก มีกวีชื่อดังหลายท่าน เช่น เจ้าฟ้าธรรม-
ธิเบศร์ (เจ้าฟ้ากุ้ง) เจ้าฟ้ากุณฑลและเจ้าฟ้ามงกุฎ เป็นต้น³⁵ แต่เป็นที่น่าเสียดาย
เป็นอย่างยิ่งที่คัมภีร์ฉบับนี้ไม่สมบูรณ์ ขาดหายไป 2 ปริจเฉท คือ ปริจเฉทที่ 3 และ 4

³⁴ ถนอม อานามวัฒน์และคณะ, ประวัติศาสตร์ไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ:
อมราการพิมพ์, 2528), หน้า 162.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

2. ฉบับทองทึบ ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4698 เก็บไว้ที่ตู้ 171 ชั้น 4/2 จำนวน 1 ชุด คือชุดที่ 3 จาร 23 ใบลาน เนื้อหาจบปริเฉทที่ 3 ใบลาน ประณีตไม่เท่าฉบับ 5483 ตัวอักษรชัดเจนนดี เก็บไว้เป็นเอกเทศ

คัมภีร์ฉบับนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้จาร ปรากฏแต่ปีที่จารและนามผู้สร้างที่หน้าปก คัมภีร์ว่า "จารเมื่อพระพุทธศักราชล่วงไปแล้ว 2380 พระวสา ปิระกา นพศก เจ้าอุฎฐประสาท กระต่าย สร้างพระไตรปิฎกไว้ในพระศาสนา ขอให้เป็นอุบนิสย ปัจใจแก่พระนิทาน ในอนาคตกาลนี้เกิด" สมัยที่สร้างคัมภีร์เล่มนี้ ตรงกับรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2367-2394³⁶

3. ฉบับทองทึบ ไม่ประทับทองทึบ หมายเลข 4599 เก็บไว้ที่ตู้ 170 ชั้น 6/1 ค. จำนวน 5 ชุด เนื้อหาสมบูรณ์ ใบลานประณีต ตัวอักษรจารสวยงาม ชัดเจนนดี เก็บไว้เป็นเอกเทศ ปรากฏชื่อผู้สร้างคือ สมเด็จพระศรีสุลาลัย* ทรงสร้าง ประมาณ พ.ศ. 2313-2380 อยู่ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 3³⁷ ไม่ปรากฏชื่อผู้จาร

³⁶ นคร ถันจันรงค์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์หทัยเมศ, 2524), หน้า 89.

* ดูรายละเอียดได้ที่ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 (กรุงเทพฯ: ศุภสภา, 2504), หน้า 6.

³⁷ ลีรี เปรมจิตต์ และจิตตสอาด ศรีรงค์, พระบรมราชจักรีวงศ์ (พระนคร: โรงพิมพ์เสาวภาค, 2514), หน้า 179.

4. ฉับรดน้ำเอก* ไม่ประกับ เขียวลายคุณ หมายเลข 6762 เก็บไว้ที่ตู้ 127 ชั้น 6/5 จำนวน 5 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ไบลานประณีต ตัวอักษรจารสวยงาม ชัดเจนดี เก็บรวมไว้กับคัมภีร์โสัดพหาลีณี มหากัปปโลกสันฐานบัญญัติ และ โอกาสโลกทีปนี ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

5. ฉับทองน้อย** ไม่ประกับธรรมดา หมายเลข 6586 เก็บไว้ที่ ตู้ 127 ชั้น 4/4 จำนวน 5 ผูก เนื้อหาไม่สมบูรณ์ การจารคดหล่นไปหลายแห่ง เข้าใจว่าผู้จารคัดลอกมาไม่ดี ไบลานและการจารไม่ประณีตเท่าที่ควร ตัวอักษร

* ดู รายละเอียดได้ที่ วิจารณ์ อุณาพรวางกูล, "การลงทะเลียนและการ ทำบัตรรายการในหนังสือใบลาน" (เอกสารอัดสำเนา หอสมุดแห่งชาติ, ม.ป.พ), หน้า 5.

"ฉับรดน้ำคำเอก เดิมเรียกว่า รดน้ำเอก ถือว่าเป็นฉับหลวงการสร้างจึง ประณีต บรรจงทำตั้งแต่การคัดเลือกใบลาน ฝีมือการจาร ตลอดจนลายรดน้ำที่ใบปก และการคัดเลือกผ้าห่อคัมภีร์ คัมภีร์ที่เรียกชื่อว่าฉับรดน้ำคำเอกนี้ มีทำในสมัยรัชกาลที่ 3 เท่านั้น คำว่า "รดน้ำ" ในที่นี้หมายถึงกริยาที่ตัดหรือสะกัดเอาทองที่ปิดหุจดไป ปรากฏเป็น ลวดลายสวยงามตามต้องการ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ฉับรดน้ำเอก ฉับรดน้ำโท โดยจำแนกตามความยาวหรือความละเอียดประณีตของลาย ฉับที่มีความยาวหรือไม่ประกับ มีลวดลายสวยงามกว่า ถือว่าเป็นฉับรดน้ำเอก ส่วนฉับที่สั้นกว่าหรือลวดลายไม่งดงาม ถือว่าเป็นฉับรดน้ำโท

** เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

"ฉับทองน้อย คือฉับที่มีการลงรักปิดทอง เหมือนกับฉับทองทิบ แต่ปิดทอง น้อยกว่าฉับทองทิบ จึงเรียกฉับทองน้อย สร้างในสมัยเดียวกันกับฉับรดน้ำโท รดน้ำเอก รดน้ำคำลายเทพชุมนุม และฉับชยุบย่อ คือ สมัยรัชกาลที่ 3"

ไม่ค่อยชัดเจน เก็บรวมไว้มัดเดียวกันกับมหากัปปโลกสังฆฐาน โอกาสโลกทิปนี ไม่ปรากฏ
ชื่อผู้จารและปีที่จาร

6. ฉบับล่องชาด* ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4565 เก็บไว้ที่ตู้ 170
ชั้น 4/3 ค. จำนวน 5 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ไบลานประณีต ตัวอักษรสวยงามชัดเจนดี
เก็บไว้เป็นเอกเทศ ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

7. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับทองทิบ หมายเลข 4566 เก็บไว้ที่ตู้ 170
ชั้น 4/3 ค. จำนวน 5 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ไบลานประณีต ตัวอักษรจารสวยงาม
ชัดเจนดี เก็บไว้เป็นเอกเทศ ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

8. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4598 เก็บไว้ที่ตู้ 126
ชั้น 6/1 ค. จำนวน 5 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ไบลานไม่ค่อยประณีต แต่ตัวอักษรจาร
สวยงามชัดเจนดี เก็บไว้รวมกับคัมภีร์โอกาสโลกทิปนี ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

9. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4605 เก็บไว้ที่ตู้ 170
ชั้น 6/2 ค. จำนวน 5 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ไบลานประณีต ตัวอักษรจารชัดเจนดี
เก็บไว้เป็นเอกเทศ ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

* สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 8 หน้า 4938.

"ฉบับล่องชาด คือฉบับที่ผ่านการลงทองหรือลงรักน้ำเป็นทอง แล้วแบ่งส่วน
ไบลานออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัวท้ายให้เป็นส่วนของชาด ตอนกลางเป็นส่วนของทอง
รอยที่ทองกับชาดคั่นกันนั้น ตามปกติมีลักษณะเป็น เส้นทองชาดตามส่วนขวางของไบลาน
ถ้าจะให้ เป็นลวดลายก็เอาแบบลวดลายทาบลงไป ส่วนที่ปิดทองก็ปิดลงบนพื้นรักที่แห้ง
พอดีแล้ว ส่วนที่เป็นชาดก็เอาชาดทาทับลงบนพื้นรักที่แห้งสนิทดีแล้ว ลักษณะอย่างนี้
เรียกว่า "ล่องชาด"

10. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับทาสชาดลายทอง หมายเลข 6093 เก็บไว้ที่ตู้ 126 ชั้น 4/3 จำนวน 5 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ใบลานไม่ประณีตเท่าที่ควร ตัวอักษรจารสวยงาม แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก เลื่อนลงไปบางแห่ง เก็บไว้ร่วมกับคัมภีร์โอกาส-โลกทิพย์ พระธรรมบทกับขุขัณขรฉาวดและมหาภปโลกสันฐานปัญญัติ ไม่ปรากฏชื่อผู้จาร และปีที่จาร

11. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4574 เก็บไว้ที่ตู้ 127 ชั้น 4/3 จำนวน 6 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ใบลานประณีต ตัวอักษรจารสวยงาม ชัดเจนดี เก็บไว้เป็นเอกเทศ ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

12. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4597 เก็บไว้ที่ตู้ 170 ชั้น 6/1 ค. จำนวน 6 ผูก เนื้อหาสมบูรณ์ ใบลานประณีต ตัวอักษรจารสวยงาม ชัดเจนดี เก็บรวมไว้กับคัมภีร์มหาวิบาก และมหาภปโลกสันฐานปัญญัติ ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

13. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 7492 เก็บไว้ที่ตู้ 90 ชั้น 4/3 ค. จำนวน 3 ผูก คือผูกที่ 2, 3 และ 5 เนื้อหาไม่สมบูรณ์ ใบลานและตัวอักษรไม่ประณีตเท่าที่ควร เก็บรวมไว้กับคัมภีร์ปริศนาคัญที่ปณี มหาวังสะ ทิมพาทิกขุณีปรินิพพาน เทวินทชาดก สารสังคหะ มังคลัตถที่ปณี ทวาทสปริต อุปคุดเถระ และอุริทัตตชาดก ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

14. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 10414 เก็บไว้ที่ตู้ 100 ชั้น 3/3 ค. จำนวน 1 ผูก คือผูกที่ 1 จาร 31 ใบลาน เนื้อหาจบปริเฉทที่ 1 เนื้อหาไม่สมบูรณ์ ใบลานไม่ประณีต ตัวอักษรจารสวยงามอ่านง่าย เก็บรวมไว้กับคัมภีร์ลำดับปกาศาณานิธรรม เขมปรคัง อังคุดครนิกายนวนินิบาด ปรมัตถวินิจฉัย สุวรรณมาลาสุคคะ จันทกุมารชาดก ปฐมสมโพธิกถา อัญญาสาธินีและอภิธัมมัตถกถา ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

15. ฉบับล่องชาด ไม่ประกบลายทองจีน หมายเลข 10842 เก็บไว้ที่
ตู้ 99 ชั้น 6/1 จำนวน 1 ชุด คือชุดที่ 3 จาร 15 ใบลาน เนื้อหาเริ่มต้นปริเฉทที่ 3
แต่ไม่จบปริเฉท ใบลานไม่ประณีต ตัวอักษรจารไม่ค่อยชัดเจน เก็บรวมไว้กับคัมภีร์
ฉัมมปทัฏฐกถา ธาตุกถาปรกณัง เติมยชาดก เวสสันดรชาดก จันทเสนนิทานและ
ปฐมสมโพธิกถา ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

16. ฉบับทองทึบ ไม่ประกบธรรมดา หมายเลข 4507 เก็บไว้ที่ตู้ 170
ชั้น 2/2 ค. จำนวน 6 ชุด เนื้อหาสมบูรณ์ ลักษณะใบลานเก่า บางชุดเปราะหัก
มีรอยมอดเจาะ ตัวอักษรจารไม่ค่อยชัดเจนนัก บางแห่งเลือนลาง เก็บไว้เป็นเอกเทศ
ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

17. ฉบับทองทึบ ไม่ประกบธรรมดา หมายเลข 4577 เก็บไว้ที่ตู้ 170
ชั้น 5/1 ค. จำนวน 1 ชุด คือชุดที่ 5 จาร 24 ใบลาน เนื้อหาเริ่มต้นที่ปริเฉทที่ 5
แต่ไม่จบปริเฉท ใบลานและตัวอักษรประณีตชัดเจนพอสมควร เก็บไว้เป็นเอกเทศ
ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

18. ฉบับทองทึบ ไม่มีไม่ประกบ หมายเลข 11567 เก็บไว้ที่ตู้ 132
ชั้น 3/5 จำนวน 1 ชุด คือชุดที่ 4 จาร 25 ใบลาน เนื้อหาจบปริเฉทที่ 4
ลักษณะใบลานเก่า ผุ แตกขาดหายไปก็มี ตัวอักษรจารชัดเจนดี เก็บรวมไว้กับ
คัมภีร์มหาพุทธคุณ คติปกรณ์ัง อังคูลิมารัตนอุฎฐกถาและจุฬ-มัชฌิม-มหาศีล ไม่
ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

19. ฉบับทองทึบ ไม่ประกบธรรมดา หมายเลข 5210 เก็บไว้ที่ตู้ 172
ชั้น 6/1 ค. จำนวน 1 ชุด คือชุดที่ 2 จาร 23 ใบลาน เนื้อหาเริ่มที่ท้ายปริเฉทที่ 1
ค่อกับปริเฉทที่ 2 แต่ไม่จบปริเฉท ใบลานไม่ประณีต ตัวอักษรจารไม่ชัดเจน เก็บรวม
ไว้กับคัมภีร์สรูปสังคหะ สมันตปาสาทิกา สันตถกปาสนา ทสวัตตทานกถา จุฬัคควัฒนา
และพาลัปปโพธิ ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

20. ฉบับทองทึบ ไม่มีไม้ประกบ หมายเลข 11522 เก็บไว้ที่ตู้ 132 ชั้น 2/4 จำนวน 1 ชุด คือชุดที่ 4 จาร 24 ใบลาน เนื้อหาจบปริเลทที่ 4 ใบลาน ไม่ค่อยประณีตนัก แต่ตัวอักษรจารชัดเจนนดี เก็บรวมไว้กับคัมภีร์วิภคติกถา บัญจินทรียกถา อมตธारा อนาคตวงศ์ฎฎกถา วิภคฐาภรณุดโคทยฎฎกา พระศรีอริยเมตโคย และสคีสัมโพชฅงคกถา ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

21. ฉบับล่องชาด ไม้ประกบธรรมดา ไม่มีหมายเลขคัมภีร์ เป็นฉบับที่ศูนย์คันคว้าทางพระพุทศศาสนา มูลนิธิภูมิฬโลกิภูน้ามาปริวรรคเป็นอักษรไทย มีความยาว 5 ชุด เนื้อหาสมบูรณั ใบลานประณีต ตัวอักษรจารชัดเจนนดี เก็บไว้ที่ศูนย์คันคว้าทางพระพุทศศาสนา มูลนิธิภูมิฬโลกิภู วัคสระเกศ และมูลนิธิภูมิฬโลกิภูได้ปริวรรคเป็นอักษรไทยแล้ว เป็นเอกสารอันดับที่ 125 มีอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ 1 เล่ม หมายเลขทะเบียน 294.3/23 เก็บไว้ที่ห้องศาสนา ชั้นลอย ไม่ปรากฏชื่อผู้จารและปีที่จาร

คัมภีร์โลกัฎฐานไชครตนคัฎฐีที่น้ามาวิจัย

เมื่อสำรวจคัมภีร์โลกัฎฐานไชครตนคัฎฐีทั้ง 21 ฉบับแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ามีต้นฉบับที่สมควรนำมาตรวจสอบชำระและศึกษาเชิงวิเคราะห์ จำนวน 13 ฉบับ เพราะเป็นฉบับที่ปรากฏปีที่จาร ปีที่สร้าง และปรากฏชื่อผู้จารและชื่อผู้สร้าง และเป็นฉบับที่มีเนื้อหาสมบูรณั ดังนี้

1. ฉบับทองทึบ ไม้ประกบธรรมดา หมายเลข 5483 10117 10652 เนื้อหาไม่สมบูรณั มีจำนวน 3 ชุด คือ ชุดที่ 1, 2 และ 5 แต่ปรากฏปีที่จารและชื่อผู้จาร คือ พระมหาปณณฉันทเถระ จารเมื่อ พ.ศ. 2290 ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ท.1

2. ฉบับทองทึบ ไม้ประกบธรรมดา หมายเลข 4698 เนื้อหาไม่สมบูรณั มีจำนวน 1 ชุด คือชุดที่ 3 แต่ปรากฏปีที่จาร คือ พ.ศ. 2380 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพะนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ท.2

3. ฉบับทองทึบ ไม่ประทับทองทึบ หมายเลข 4599 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 5 ผูก ปรากฏปีที่จารและชื่อผู้สร้าง คือ สมเด็จพระศรีสุราลัย ทรงสร้าง
ประมาณ พ.ศ. 2313-2380 ในการวิจัยใช้อักษรย่อ ท.3
4. ฉบับทองทึบ ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4507 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 6 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ท.4
5. ฉบับรดน้ำเอก ไม่ประทับเขียนลายคุณ หมายเลข 6762 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 5 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ร.
6. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4565 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 5 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล. 1
7. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4566 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 5 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.2
8. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4598 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 5 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.3
9. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4605 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 5 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.4
10. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 6093 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 5 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.5
11. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4574 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 6 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.6
12. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา หมายเลข 4597 เนื้อหาสมบูรณ์
จำนวน 6 ผูก ไม่ปรากฏปีที่จาร ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.7
13. ฉบับล่องชาด ไม่ประทับธรรมดา ไม่มีหมายเลข เนื้อหาสมบูรณ์ จำนวน 5 ผูก
ไม่ปรากฏปีที่จาร เป็นเอกสารของมูลนิธิภูมิโหราศาสตร์ ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ก.

ตารางสรุปค้นฉบับพิมพ์โลกสีฐานไตรศรคนคัณฐี

อันคัณฐี	ชื่อคัณฐี	จาร อักขร	หมายเลขคัณฐี	สถานที่เก็บ	สถานที่จารและปีที่จาร	หมายเหตุ
1.	โลกสีฐานไตรศรคนคัณฐี ฉบับทองทึบ ไม่ประกัณฐีธรรมคค จำนวน 3 ยุค	ขอม	5483 10117 10652	ตู้ 173 ชั้น 6/1ค ตู้ 101 ชั้น 3/1ค ตู้ 99 ชั้น 2/ข	จารเมื่อ พ.ศ. 2290 รัชสมัย พระเจ้าอู่ทิวบรมโกศ ที่วัดหนองหว้า เพชรบุรี	ในการวิจัยใช้อักขรย่อว่า ท.1
2.	โลกสีฐานไตรศรคนคัณฐี ฉบับทองทึบ ไม่ประกัณฐีธรรมคค จำนวน 1 ยุค	ขอม	4698	ตู้ 171 ชั้น 4/2	จารในสมัยของพระบาทสมเด็จ พระนั่งเกล้าเจ้าอู่ทิว พ.ศ. 2380	ในการวิจัยใช้อักขรย่อว่า ท.2
3.	โลกสีฐานไตรศรคนคัณฐี ฉบับทองทึบ ไม่ประกัณฐีทองทึบ จำนวน 5 ยุค	ขอม	4599	ตู้ 170 ชั้น 6/1ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 5	ในการวิจัยใช้อักขรย่อว่า ท.3
4.	โลกสีฐานไตรศรคนคัณฐี ฉบับทองทึบ ไม่ประกัณฐีธรรมคค จำนวน 6 ยุค	ขอม	4507	ตู้ 170 ชั้น 2/2ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 5	ในการวิจัยใช้อักขรย่อว่า ท.4

อันคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์	จารอักษร	หมายเลขคัมภีร์	สถานที่เก็บ	สถานที่จารและปีที่จาร	หมายเหตุ
5.	โลกสัตฐานโชครคนคัตฐี ฉับบรคน้ำเอก ไม่ประกัย เขียว ลายคุด จำนวน 5 ยุก	ขอม	6762	ตู้ 127 ชั้น 6/5	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 3	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ร.
6.	โลกสัตฐานโชครคนคัตฐี ฉับบ่่องซาด ไม่ประกัย - ธรรมดา จำนวน 5 ยุก	ขอม	4565	ตู้ 170 ชั้น 4/3ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.1
7.	โลกสัตฐานโชครคนคัตฐี ฉับบ่่องซาด ไม่ประกัย- ธรรมดา จำนวน 5 ยุก	ขอม	4566	ตู้ 170 ชั้น 4/3ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.2
8.	โลกสัตฐานโชครคนคัตฐี ฉับบ่่องซาด ไม่ประกัย- ธรรมดา จำนวน 5 ยุก	ขอม	4598	ตู้ 170 ชั้น 6/1ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.3

อันดับที่	ชื่อคัมภีร์	จารอักษร	หมายเลขคัมภีร์	สถานที่เก็บ	สถานที่จารและปีที่จาร	หมายเหตุ
9.	โลกสัตฐานไตรศรคณคัณฐี ฉบบล่องชาด ไม้ประกำษ- ธรรมา จำนวน 5 ยุก	ขอม	4605	ตู้ 170 ชั้น 6/2ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.4
10.	โลกสัตฐานไตรศรคณคัณฐี ฉบบล่องชาด ไม้ประกำษ- หาชาดลายทอง จำนวน 5 ยุก	ขอม	6093	ตู้ 126 ชั้น 4/3	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.5
11.	โลกสัตฐานไตรศรคณคัณฐี ฉบบล่องชาด ไม้ประกำษ- ธรรมา จำนวน 6 ยุก	ขอม	4574	ตู้ 127 ชั้น 4/3	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.6
12.	โลกสัตฐานไตรศรคณคัณฐี ฉบบล่องชาด ไม้ประกำษ- ธรรมา จำนวน 6 ยุก	ขอม	4597	ตู้ 170 ชั้น 6/1ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ล.7

อันดับที่	ชื่อคัมภีร์	จารอักษร	หมายเลขคัมภีร์	สถานที่เก็บ	สถานที่จารและปีที่จาร	หมายเหตุ
13.	โลกสิทธฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับภูมิโลกิกฤ เป็นฉบับ ล่องชาด จำนวน 5 ยุก	ขอม	ไม่มีหมายเลข คัมภีร์	ศูนย์ค้นคว้าทาง พระพุทธศาสนา ภูมิโลกิกฤ	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ในการวิจัยใช้อักษรย่อว่า ก.
14.	โลกสิทธฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับล่องชาด ไม่ประทับ- ธรรมคา จำนวน 3 ยุก	ขอม	7492	ตู้ 90 ชั้น 4/3ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหา ไม่สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย
15.	โลกสิทธฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับล่องชาด ไม่ประทับ- ธรรมคา จำนวน 1 ยุก	ขอม	10414	ตู้ 100 ชั้น 3/3ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหา ไม่สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย
16.	โลกสิทธฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับล่องชาด ไม่ประทับ- ลายทองจีน จำนวน 1 ยุก	ขอม	10842	ตู้ 99 ชั้น 6/6	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 4	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหา ไม่สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย

อันดับที่	ชื่อคัมภีร์	จารอักษร	หมายเลขคัมภีร์	สถานที่เก็บ	สถานที่จารและปีที่จาร	หมายเหตุ
17.	โลกสิद्धฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับทองทึบ ไม่ประทับ- ธรรมคา จำนวน 1 ยุก	ขอม	4577	ตู้ 170 ชั้น 5/1ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 5	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหาไม่ สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย
18.	โลกสิद्धฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับทองทึบ ไม่มีไม่ประทับ จำนวน 1 ยุก	ขอม	11567	ตู้ 132 ชั้น 3/5	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 5	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหาไม่ สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย
19.	โลกสิद्धฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับทองทึบ ไม่ประทับ- ธรรมคา จำนวน 1 ยุก	ขอม	5210	ตู้ 172 ชั้น 6/1ค	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 5	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหาไม่ สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย
20.	โลกสิद्धฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับทองทึบ ไม่มีไม่ประทับ จำนวน 1 ยุก	ขอม	11522	ตู้ 132 ชั้น 2/4	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 5	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหาไม่ สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย
21.	โลกสิद्धฐานไตรศรคณคัมภีร์ ฉบับทองน้อย ไม่ประทับ ธรรมคา จำนวน 5 ยุก	ขอม	6586	ตู้ 127 ชั้น 4/4	ไม่ปรากฏปีที่จาร สันนิษฐานว่า จารในสมัยรัชกาลที่ 3	ไม่นำมาวิจัย เพราะเนื้อหาไม่ สมบูรณ์และไม่แตกต่างจาก ฉบับที่นำมาวิจัย

เกณฑ์ในการ เลือกคำ

ในการตรวจสอบชำระคัมภีร์โลกสิद्धฐานไตรตรตนคัมภีร์ได้ถือหลักเกณฑ์ในการเลือกคำ ดังนี้

1. คำหรือข้อความในคัมภีร์โลกสิद्धฐานไตรตรตนคัมภีร์ที่ตรงกันทุกฉบับ ถ้าแปลได้ ความหมายที่ถูกต้องตามเนื้อเรื่อง และถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ถือว่าเป็นคำหรือข้อความที่ถูกต้อง

2. คำหรือข้อความที่ต่างกัน ผู้วิจัยจะใช้ฉบับ ท.1, ท.2, ท.3 และฉบับ ภูมิโฆสิทฺธิ เป็นหลักในการตรวจชำระ เพราะคัมภีร์ทั้ง 4 ฉบับนี้ เป็นที่ถือว่าเป็นต้นฉบับ ในการจาร แต่ถ้ามั่นๆในฉบับอื่นๆ เมื่อแปลแล้วให้ความหมายที่ถูกต้องและ เหมาะสมกับ เนื้อเรื่องมากกว่าในฉบับ ท.1, ท.2, ท.3 และฉบับภูมิโฆสิทฺธิ หรือเป็นคำที่ถูกต้องตามหลัก ไวยากรณ์ดีกว่าคำในฉบับ ท.1, ท.2, ท.3 และฉบับภูมิโฆสิทฺธิ ผู้วิจัยก็จะใช้คำหรือข้อความ ในฉบับอื่นนั้น

3. การสะกดคำๆเดียวกัน แต่ละฉบับอาจมีข้อแตกต่างกันได้ การตรวจชำระ ถือเอาตามทีสะกดในคัมภีร์พระไตรปิฎกของกรมการศาสนาเป็นหลัก ถัดไปถือเอาคัมภีร์ พระพุทธศาสนาที่มีการตรวจชำระแล้ว เช่น อรรถกถา ฎีกาและปกรณ์พิเศษอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวรรณกรรมโลกศาสตร์อื่นๆที่ตรวจชำระแล้ว เช่น โลกทิพย์ภิกษุสาร โลกูปปัตติ จักรวาลทิพย์ เป็นต้น ในกรณีที่เป็นคำที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์เหล่านี้ จะถือเอาการสะกดตัว ความพหุอนุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ และ The Pali Text Society's Pali English Dictionary ของ T.W. Rhys Davids and William Stede.

ลักษณะการจารภาษาบาลีด้วยอักษรขอมในต้นฉบับตัวเขียน

ผู้วิจัยได้พิจารณาการจารภาษาบาลีด้วยตัวอักษรขอมในต้นฉบับตัวเขียนของคัมภีร์ โลกสิद्धฐานไตรตรตนคัมภีร์แล้ว พบว่าต้นฉบับตัวเขียนทั้งหมดจารด้วยตัวอักษรขอมภาษาบาลี

ไม่มีจารด้วยตัวอักษรภาษาอื่นเลย ลักษณะการจารต้นฉบับภาษาบาลีของคัมภีร์โลกสัณฐาน-
ไตรตรคนคัมภีร์นี้ หอจะสรุปความแตกต่างได้ดังนี้

1. ศัพท์ที่แยกกันอยู่จารเชื่อมกัน เช่น

อสงฺเขยฺยํ สดฺคฺคฺ	เป็น	อสงฺเขยฺยํ สดฺคฺคฺ	(13 ล.2)
คตฺติยํ สีนฺนาทํ	"	คตฺติยํ สีนฺนาทํ	(483 ก.)
สทฺทํ สฺสณฺณานา	"	สทฺทํ สฺสณฺณานา	(489 ก.)
อຍํ ปณฺณตฺติ	"	อຍํ ปณฺณตฺติ	(653 ก.)
ขารํ ภวฺติ	"	ขารํ ภวฺติ	(793 ก.)
อຍํ ค โปทา	"	อຍํ ค โปทา	(795 ก.)
อาณจกฺกํ ปวฺคฺเตนฺโต	"	อาณจกฺกํ ปวฺคฺเตนฺโต	(901 ก.)
สทฺทํ ดาวตฺติสา	"	สทฺทํ ดาวตฺติสา	(930 ก.)

2. ศัพท์ที่เชื่อมกันอยู่แล้วจารแยกกัน เช่น

โยชนํ วิตุตฺตเมว	เป็น	โยชนํ วิตุตฺตเมว	(415 ก.)
จาปฏิปฺปาณผลํ	"	จาปฏิปฺปาณํ ผลํ	(472 ก.)
ผลรลํ	"	ผลํ รลํ	(487 ก.)
ฐิตมฺชฺชณฺณตฺติกเวลายํ	"	ฐิตํ มฺชฺชณฺณตฺติกเวลายํ	(510 ก.)
คณนํ วิถิโต	"	คณนํ วิถิโต	(526 ท.3)
สทฺทํ สฺสาณฺณคตฺติสํ	"	สทฺทํ สฺสาณฺณํ คตฺติสํ	(536 ก.)
ปฺรุมํ สํวฺจฺจเร	"	ปฺรุมํ สํวฺจฺจเร	(575 ก.)
นิจฺจํ ปวฺคฺเตน	"	นิจฺจํ ปวฺคฺเตน	(610 ล. 4)
มรณญํ คชฺชิตฺตา	"	มรณญํ คชฺชิตฺตา	(637 ก.)
อภยํ ทานํ	"	อภยํ ทานํ	(707 ก.)

3. จารค่านามเอกพจน์เป็นนามพหูพจน์ และจารนามพหูพจน์เป็นนามเอกพจน์

เช่น

สงฺเขยฺโย	เป็น	สงฺเขยฺยา	(5 ก.)
-----------	------	-----------	--------

วิเทโส	เป็น	วิเทสา	(400 ก.)
ฉัพพณฺณริโย	"	ฉัพพณฺณริยา	(967 ก.)
จตุชีนา	"	จตุชีโน	(40 ล.2)
วิสตฺฐภา	"	วิสตฺฐภี	(34 ก.)
โยชนานิ	"	โยชนี	(152 ก.)
อารกฺษา	"	อารกฺ्षี	(767 ก.)
4. จารคำกริยาเอกพจน์เป็นคำกริยาพหูพจน์ เช่น			
อนฺตรธายติ	"	อนฺตรธายนฺติ	(103 ก.)
คโต	"	คตา	(448 ล.5)
ฐิตี	"	ฐิตา	(450 ล.2)
อสนฺกุโกนฺโต	"	อสนฺกุโกนฺตา	(480 ก.)
คจฺจติ	"	คจฺจนฺติ	(541 ก.)
โทติ	"	โทนฺติ	(768 ล.4)
ติฏฺฐติ	"	ติฏฺฐนฺติ	(775 ก.)
เวทิตฺพหี	"	เวทิตฺพหา	(960 ล.5)
5. จารคำกริยาพหูพจน์เป็นคำกริยาเอกพจน์ เช่น			
เวทิตฺพหา	เป็น	เวทิตฺพโท	(532 ก.)
อาคฺคาปิ	"	อาคฺโคปิ	(678 ก.)
ลทฺธา	"	ลทฺโธ	(894 ล.4)
โทนฺติ	"	โทติ	(900 ก.)
ปฏฺิวสฺนติ	"	ปฏฺิวสติ	(902 ก.)

6. จารผิดเพราะตัวอักษรคล้ายกัน ส่วนมากจะปรากฏเฉพาะตัวอักษร ม (ม)

กับ บ (บ) และ ต (ต) กับ ค (ค) จารสลับกันไปมา เช่น

อุปลนิปคค์	เป็น	อุปลนิมคค์	(97 ก.)
ปจฺฉิมปา เท	"	มจฺฉิมปา เท	(476 ก.)
มจฺฉาปิ	"	ปจฺฉาปิ	(488 ก.)
นิพฺพทโก	"	นิพฺพทโก	(762, 764 ล.4)
มุขมณฺฑลํ	"	มุขปณฺฑลํ	(824 ก.)
คชฺชชาลี นาม	"	คชฺชชาลี นาม	(30 ล.2)
ภวคฺคคา	"	ภวคฺคคา	(165 ก.)
คฺรชฺชวจฺจกา	"	คฺรชฺชวจฺจกา	(477 ก.)
คิลศีติ	"	คิลศีติ	(496 ก.)
สคฺคทกาโย	"	สคฺคทกาโย	(644 ก.)
คิตฺตสฺสโท	"	คิตฺตสฺสโท	(659 ก.)
คฺฤณิร เย	"	คฺฤณิร เย	(767 ก.)

7. จารกิต เพราะหลังพลาด เช่น

กสฺสุมา	"	คสฺสุมา	(14 ล.1,609 ล.4,ล.5,ท.3)
คคฺคตฺวา	"	คคฺคตฺวา	(15 ล.2)
อาทณฺดามิ	"	อาทณฺดามิ	(22 ล.4)
โรเคน	"	โรคฺเคน	(43 ก.)
เอกจฺฉมํ	"	เอกจฺฉมํ	(87 ก.)
อุปาเยน	"	อุทาเยน	(89 ก.)
จฺฉิมปฺปฏโก	"	จฺฉิม ปคฺคทโก	(112 ก.)
วิสฺสชฺชตฺวา	"	วิภฺชชฺชตฺวา	(130 ล.4)
อนินฺนํ	"	อนนินฺนํ	(131 ก.)
โลกํ	"	โลกํ	(167 ก.)
มทณฺณเว	"	มาปณฺณเว	(175 ก.)
กจฺจวรี	"	กจฺจวรี	(433 ล.5)

8. จารดกหล่น เช่น

มชุภิมถามปริสสุส	เป็น	ถามปริสสุส	(28 ก.)
พุทธญาณ	"	พุทธญาณ	(55 ก.)
วิสิยานมนุต เร	"	วิสิมนุต เร	(210 ล.2)
อากาส	"	อากาส	(217 ก.)
สณทิตจตุรกา	"	สณทิตจตุรกา	(405 ล.4,ล.5)
วิจรนุตติ	"	จรนุตติ	(408 ก.,520ล.4)
ติโยชน	"	ติชน	(484 ก.)
สุริยมณฑล	"	สุยมณฑล	(513 ก.)
สิยู	"	สิย	(548ท.3,757 ก.)
นิยตุโต	"	ยตุโต	(562 ก.)
ราสิน	"	ราสี	(569 ก.)
สม	"	สม	(573 ก.)
จตุปทิกา	"	จตุปท	(579 ก.)
หตุโต	"	หตุโต	(590 ก.)
อุสโก	"	อุสกา	(606 ก.)

9. จารเกิน เช่น

อวสานาหนุตานิ	เป็น	อวสานาหนุตานิ	(19 ก.)
ทียทวมโกสนติ	"	ทียทวมโกสนติ	(26 ล.2)
สตุตโตโก	"	สตุตโตโก	(44 ก.)
วทณ	"	วทณาน	(46 ก.)
สตุตกาโย	"	สตุตนิกาโย	(54 ก.)
ธมมกร เก	"	ธมมการ เก	(94 ก.)
สนุฐหามา เน	"	สนุฐหามา เน	(98 ก.)
พทธา	"	พทธา	(101 ก.)

ภวิสุตสนธิ	เป็น	อาภวิสุตสนธิ	(106 ก.)
อรุณคุคมนา	"	อนรุณคุคมนา	(107 ก.)
วณฺณวณฺโต	"	วณฺณิวนฺโต	(111 ล.5,ก.)
กสลราสิมฺหิ	"	กสลกสลราสิมฺหิ	(518 ก.)
สิขิ	"	สิงขิ	(613 ก.)

10. จารสลบที่ คือจารคำสลบที่กันทั้งสระและพยัญชนะ เช่น

กจวริ	เป็น	กวจริ	(433 ก.)
ปตติ	"	ปติต	(444 ก.)
ชวติ	"	วชติ	(478 ก.)
มจฺรฺรณฺ	"	มจฺรฺรณฺ	(486 ก.)
นิจฺจฺรติ	"	นิจฺจฺรติ	(663 ก.)
มหาจฺจฺรทโท	"	มหาจฺจฺรทโท	(794 ล.4)

11. จารสระตกหล่น เช่น

อนฺจฺจฺนฺนฺติ	เป็น	อนฺจฺจฺนฺนฺติ	(128 ท.4, ก.)
จฺจฺจฺรจฺจฺรณฺ	"	จฺจฺจฺรจฺจฺรณฺ	(383 ก.)
ปฺจฺจฺจฺนฺนฺกา เวณ	"	ปฺจฺจฺจฺนฺนฺกา เวณ	(397 ก.)
ปฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺ	"	ปฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺ	(406 ล.,ท.3)
จฺจฺจฺ	"	จฺจฺจฺ	(555 ก.)
อจฺจฺจฺ	"	อจฺจฺจฺ	(583 ก.)
จฺจฺจฺปฺปฺปฺ	"	จฺจฺจฺปฺปฺปฺ	(799 ก.)
ปฺจฺจฺจฺจฺจฺ	"	ปฺจฺจฺจฺจฺจฺ	(805 ก.)
โจจฺจฺ	"	จจฺจฺ	(838 ก.)
พฺพฺพฺ	"	พฺพฺพฺ	(853 ล. 4)
คณฺณคณฺ	"	คณฺณคณฺ	(859 ก.)
คณฺณคณฺ	"	คณฺณคณฺ	(889 ล.4)

12. จารคำที่ไม่มีพยัญชนะซ้อนเป็นคำที่มีพยัญชนะซ้อน เช่น

บุคฺนุโต	เป็น	บุคฺนุโต	(219 ก.)
มคฺธา	"	มคฺคฺธา	(393 ก.)
มฺเต	"	มคฺเต	(422 ก.)
ปฺสฺวนาทิวเสณ	"	ปสฺสฺวนาทิวเสณ	(428 ก.)
สนิกฺ	"	สนฺนิกฺ	(498 ก., 884 ก.)
กคฺ	"	กคฺคฺ	(552 ท. 3, ก.)
สฺตานิ	"	สคฺตฺตานิ	(567 ก.)
สคฺตฺตฺตฺ	"	สคฺตฺตฺตคฺคฺ	(572 ก.)
อาโรจิกฺ	"	อาโรจคฺคฺ	(924 ก.)

13. จารสระผิดพลาดไป เช่น

จารสระอิ เป็น สระอา เช่น

วิจฺรฺนฺติ	เป็น	วิจฺรฺนฺตา	(529 ก.)
ยฺาจฺนฺติ	"	ยฺาจฺนฺตา	(705 ก.)

จารสระเอเป็น สระโอ เช่น

ชฺายเต	เป็น	ชฺายโต	(604 ล. 4)
--------	------	--------	------------

จากการตรวจสอบชำระต้นฉบับทั้ง 13 ฉบับ ผู้วิจัยได้ยึดเอาฉบับที่ปรากฏที่จารชัดเจน คือ ฉบับหมายเลข 5483, 10117 และ 10652 จารเมื่อ พ.ศ. 2290 ฉบับหมายเลข 4698 จารเมื่อ พ.ศ. 2380 ฉบับหมายเลข 5499 จารเมื่อ พ.ศ. 2380 และฉบับภูมิพโลภิกขุ เป็นหลักในการตรวจสอบชำระ ผลปรากฏว่าคัมภีร์ทั้งหมดไม่แตกต่างกันในสาระสำคัญของเนื้อหา จะมีแตกต่างกันบ้างเฉพาะการจารศัพท์เกินไปยังตกหล่น หรือผิดพลาดไปบ้างดังตัวอย่างข้างต้นนี้ จะเห็นว่าคัมภีร์ฉบับภูมิพโลภิกขุจารศัพท์ตกหล่นและผิดพลาดมากกว่าฉบับอื่น อาจเป็นเพราะผู้จารไม่ชำนาญในการจารหรือผู้คัดลอกอ่านไม่ชัดเจนทำให้จารผิดพลาดได้